

Gică MANOLE

NAZISMUL REFLECTAT ÎN PAGINILE REVISTEI VIAȚA ROMÂNEASCĂ. ANII 1929 – 1933

La 30 ianuarie 1933, Paul von Hindenburg, președintele Germaniei, l-a desemnat pe Adolf Hitler cancelar al statului german. Începând cu această dată „istoria Germaniei cunoaște un nou puls spre dictatura celor mai reacționare forțe politice”¹. Umanitatea avea să constate pe viu că nazismul va afecta pacea lumii, va amenința integritatea, independența și suveranitatea statelor europene. Începea o tragedie nu numai pentru Germania, ci și pentru lumea întreagă. Un studiu fundamental, care analizează cauzele ascensiunii și instaurării nazismului în Germania îl constituie cartea prestigioșilor istorici ieșeni Em. Bold și I. Ciupercă. Autorii ieșeni subliniază duplicitatea lui Hitler, care a ascuns natura regimului său, la care se adaugă elemente de efect în discursurile sale precum: anticomunismul, antidemocrația, antisemitismul, rasa superioară, dreptul poporului german de a stăpâni lumea. Vorbind patetic, studiat, sprijinit pe batalioanele de asalt sau S.S., ca și de marea finanță, Hitler a reușit să ia puterea². În acea noapte de 30 ianuarie 1933, J. Goebbels nota în jurnal: „e aproape ca un vis, ca o poveste. S-a născut un nou Reich. Cei 14 ani de muncă au fost încununați de succes. Revoluția germană a început”³. Regimul nazist, pentru a impune alternativa politicii sale interne și externe, a trebuit să se sprijine pe istoria națională. Poporul german a adus o mare contribuție la civilizația umană, dar deslușirea cauzelor ascensiunii nazismului impun o constatare: continuitate în telurile imperialismului german. Tocmai istoria acestui imperialism care, chiar cu și fără Hitler, a urmărit țeluri agresive, de dominație, subliniază existența acestei continuități.

Imperiul german apărut în 1871 a moștenit toate tradițiile statului prusac. În această epocă Germania era adevăratul promotor al militarismului, iar „cultul forței militare a devenit una din metodele principale de acțiune”⁴. Lipsa materiilor prime, a piețelor de desfacere s-au lovit de faptul că sferile de influență erau împărțite. De aici, lupta grea, îndârjită pe care Germania a trebuit s-o ducă a fost marcată de violență și agresivitate. Dezlănțuirea primului război mondial a subliniat gradul de pregătire economică și militară a Germaniei. Primul război mondial nu a fost un război preventiv, ci un război pregătit mult timp înainte de izbucnire. Germania lui Wilhelm al II-lea (1888 - 1918) urmărea asigurarea dominației mondiale, victoria împotriva marilor puteri maritime, slăbirea Franței, transformare Rusiei într-un hinterland și dezmembrarea ei. Înfrângerea suferită în război creează o situație grea Germaniei. Cele mai mari greutăți ale cercurilor conducătoare au provenit din nevoia de a găsi căile prin care să se anihileze luptele sociale, iar pe plan extern, înlăturarea consecințelor înfrângerii. În acest stadiu, lupta pentru anularea prevederilor Tratatului de pace de la Paris-Versailles, împotriva reparațiilor și limitarea înarmărilor joacă un rol important. Cercurile conducătoare germane și-au îndreptat eforturile spre a convinge poporul german că Germania a rămas înconjurată de dușmani. Acum sunt reînnoite vechile teorii naționaliste care considerau ca țeluri supreme ale Germaniei expansiunea spre Europa Centrală, spre Rusia de Sud etc.

Politica externă a lui Gustav Stresemann „a fost ingenioasă și de mare anvergură. El a urmărit să obțină pe cale politică recuperarea Alsaciei și Lorena, a Eupen-Malmedy, a coridorului polonez, anexarea Austriei, revizuirea planului Dawes și, în general, a sistemului de reparații, retrocedarea Saarului, obținerea fostelor colonii germane, anulare Tratatului de pace de la Versailles”⁵. Cu aceste obiective Stresemann a mers la Locarno unde s-au semnat o serie de documente care au oferit Europei

¹ Emilian Bold, I. Ciupercă, *Ascensiunea nazismului (1919 - 1936). Cum a fost posibil?*. Editura Junimea, Iași, 1995, p. 60.

² *Ibidem*, p. 1.

³ *Ibidem*, p. 47.

⁴ John Toland, *Viața lui Adolf Hitler*, Editura Moldova, Iași, 1995, vol. I, p. 166.

⁵ L. A. Bezemski, *Generalii germani cu și fără Hitler*, Editura Științifică, București, 1962, p. 16.

iluzia păcii „situând de fapt, Germania învinsă pe picior de egalitate cu marile puteri”⁶. Acordurile de la Locarno au avut o mare însemnătate pentru Germania: aceasta are posibilitatea să intre în Liga Națiunilor, să ocupe un loc permanent în consiliu, unde revendicările sale teritoriale și de înarmare puteau fi expuse deschis. Aliații recunoșteau formal Germaniei rolul său de mare putere - locul său în Consiliul Ligii exprima această realitate - se elimina deosebirea juridică dintre învingători și învinși⁷.

Criza economică dintre 1929 - 1933 a atins puternic prosperitatea Germaniei: din cauza crizei ea n-a mai avut unde să-și exporte produsele industriale și nici de unde să împrumute bani pentru plata materiilor prime. Trăind mai mult din împrumuturi externe, Germania a cunoscut o criză mult mai puternică⁸, deoarece ea este o țară a cărei economie depinde de piața mondială⁹. Retragerea investițiilor și micșorarea împrumuturilor americane, falimentul principalelor bănci germane, existența a 6 milioane de șomeri dau măsura greutăților prin care trecea Germania. Criza a lovit puternic marea industrie, meseriașii, pe negustori, mica industrie, funcționarii, intelectualii. În această atmosferă influența politică a N.S.D.A.P.-ului devine incontestabilă. Germania e cuprinsă și de o acută criză în agricultură. Sărăcirea țăranilor germani, lupta lor împotriva marilor proprietari au fost folosite de naști și așa se explică de ce țăranii din Silezia, Pomerania, Prusia Orientală au dat în 1930 voturile național-socialiștilor.

Nazismul promovând o propagandă în care se exploatau la maximum ravagiile crizei, făcând promisiuni dintre cele mai amăgitoare, a reușit să exploateze spiritul șovin și revanșard. Hitler era prezentat opiniei publice ca omul care ar putea scoate Germania din impas¹⁰. Mulți au crezut asemenea afirmații și, sprijinit de marea industrie, de marea finanță, de junkerime Hitler a fost împins spre putere¹¹.

Nazismul în Germania a fost pregătit cu mult înainte de a fi instaurat. Ideea spațiului vital nu a fost o creație a nazismului. Ideea superiorității rasei germane exista cu un secol înainte de 1933, iar teza că patria germană este acolo unde se vorbește limba germană și care susținea unirea tuturor germanilor într-un singur mare Reich e dezvoltată la începutul secolului al XIX-lea. Dreptul învingătorului, a forței, a pumnului fac parte organică din tradiția germană.

Izvoarele național-socialismului sunt și mai îndepărtate în timp. Nazismul poate fi considerat un rezultat firesc, chiar dacă nu absolut necesar, al dezvoltării urmate în ultimii o sută cincizeci de ani de societatea, politica și cultura germană¹². Istoricul german Gerhard Ritter dizolvă fenomenul nazismului în ambianța generală a crizei societății occidentale moderne. Ritter vede în nazism forma germană a unei tendințe mai generale de negare a democrației și de extindere a sistemului de guvernământ totalitar. Nazismul este rezultatul ascuțirii contradicțiilor sociale și economice în intervalul dintre cele două războaie mondiale. În Italia fascismul a luat puterea în octombrie 1922, iar în Germania, în 1933, se instalează forma lui național-socialistă. Geneza fascismului în cele două țări este, într-o anumită măsură, asemănătoare. Burghezia italiană a fost nemulțumită de rezultatele în fața condițiilor teritoriale, financiare, militare impuse de Tratatul de la Versailles. În ambele țări s-a dezvoltat o puternică mișcare socială. Cercurile politice reacționare au încercat să le pareze prin măsuri represive și prin concesii. Naționalismul șovin și teroarea au stat la baza mișcărilor fascisto - naziste în Italia, Germania și în alte țări. După unii autori, fascismul a apărut ca o reacție a umilinței naționale în fața învingătorilor. Fascismul și național-socialismul - scrie Jean Touchard -, nu sunt numai mișcări de exaltare națională. Este vorba de un naționalism al învinșilor sau umilințelor¹³. Tot el mai consenmează că fascismul s-ar fi născut din mizerie, din criză, șomaj și foame, că a apărut ca o mișcare a disperării, a revoltei contra liberalismului, contre vechilor mituri și contra progresului. În aceste afirmații există o doză de adevăr. Dacă ne referim la poporul german, acesta îndurase un război istovitor, apoi o criză economică profundă, urmate de o criză morală și socială cu repercusiuni asupra situației sociale a țării. O parte a micii burghezii s-a ruinat și a trecut în rândurile proletariatului. Lipsa de lucru a adâncit criza. În aceste condiții a apărut o generație complet dezaxată, descumpănită, dezorientată, care a încercat aventura ca mijloc de refulare și de ieșire dintr-o situație insuportabilă.

⁶ Em. Bold, I. Ciupercă, *op. cit.*, p. 21.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 22.

⁹ *Ibidem*, p. 24.

¹⁰ Enzo Colloti, *Germania nazistă*. Editura Științifică, 1969, p. 11.

¹¹ Em. Bold, I. Ciupercă, *op. cit.*, p. 24.

¹² *Ibidem*.

¹³ Enzo Colloti, *op. cit.*, p. 7.

Ascensiunea fascismului în Italia și a nazismului Germania au fost determinate de condiții specifice situației interne din acele țări: nemulțumiri de pe urma consecințelor războiului, criza economică, șomajul etc.¹⁴.

Pe plan european, fascismul, în diversele sale variante, s-a extins îndeosebi în urma crizei economice din anii '30. În aceste momente o mare parte a marii burghezii a determinat conducerea de stat să renunțe la principiile democrației parlamentare și să instaureze dictatura organizațiilor de extremă dreaptă. Pretutindeni ideologia fascistă a propagat naționalismul șovin, iraționalismul, a exacerbât rolul statului, al națiunii, al conducătorului și a vrut cotoșirea altor popoare considerate inferioare din punct de vedere rasial¹⁵.

Cele mai multe din principiile naziste își au originea în gândirea pangermanismului care, după 1871, odată cu înființarea celui de-al doilea Reich, a devenit reacționar, cu puternice tente șovine, imperialiste. Pangermanismul insistă asupra gloriosului trecut german, asupra importanței covârșitoare a statului, a glorificat statele războinice și puternice, a exaltat omul războinic, de acțiune. El a fost cultivat de mulți oameni din cultura germană a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX (Hegel, Th. Mommsen, Fr. Nietzsche etc.). Pangermanismul stimulează idei dintre cele mai reacționare și imperialiste. Olandezii, belgienii, elvețienii, locuitorii nordului și estului Franței trebuiau germanizați, iar Imperiul german trebuia extins în dauna Poloniei și a Rusiei. Pangermanismul pune pe prim plan refacerea rasei germanice în demnitatea ei, rolul său providențial în istorie. Germanii erau considerați un popor de stăpâni (**Herrenvolk**), cu simțul onoarei și al datoriei, având curaj războinic, cu profund spirit organizatoric. Pangermaniștii erau obligați și îndemnați să cultive națiunea lor, spiritul rasei lor, să se ferească de orice influență, să repudieze cosmopolitismul. Pentru ei războiul era sfânt, fundamental dreptului. Conform opiniei lor, Germania avea dreptul să-și realizeze programul de expansiune teritorială fără a ține seama de ce se petrece cu alte popoare, dispariția lor fiind considerată utilă. Hitler a adăugat acestor formulări anticomunismul, antibolșevismul, a exacerbât antisemitismul. Pentru justificarea războiului s-au elaborat teoriile spațiului vital, ale rasismului. Teoria spațiului vital își are originea în doctrina pangermanistă, care încerca să legitimizeze „superioritatea” rasei germane, a agresivității și a războiului. Ideea superiorității celui puternic, preluată și vulgarizată din filosofia lui Nietzsche, a avut efecte negative incredibile în comportamentul individului nazist. Războiul în sine, provocat de intențiile imperialiste ale lui Hitler, munca forțată, camerele de gazare, genocidul, desființarea oricăror libertăți civice, disprețul față de alte popoare considerate inferioare din punct de vedere rasial, sunt tot atâtea dovezi nu a superiorității rasei germane, ci ale promovării în funcții de răspundere a unor oameni fără scrupule, sadici, cu instincte criminale¹⁶.

Ideologiile fascistă și național-socialistă apar lipsite de originalitate când sunt comparate cu cea pangermanistă. Ambele au dominantă ideea de rasă, care ar determina politica internă și externă. Se observă aceeași exaltare a germanismului, același dispreț pentru popoarele neariene, același cult pentru forță și dictatură, același dispreț pentru tratate, aceleași tendințe pentru expansiunea imperialistă, aceeași divinizare a statului absolut, același ideal războinic, aceeași ură față de democrații, același antisemitism. Scopul fundamental al fascismului și nazismului a fost războiul. Pregătirea psihologică a popoarelor pe care le-au condus și dominat pentru războiul de cucerire n-a rămas fără urmări. Hitler a inițiat o propagandă care a trezit în sufletul poporului german instinctele bestialității primitive¹⁷. Puține programe politice au fost puse în practică cu atâta neînduplecare și coerență, ca acela prin care Hitler și adepții săi au urmărit atingerea obiectivelor fundamentale ale celui de-al treilea Reich: imperialismul expansionist și distrugerea raselor inferioare. Faptul că toate aceste încercări au fost posibile în ciuda aparentei nebunii a stăpânilor celui de-al treilea Reich constituie un motiv în plus pentru a aprofunda resorturile și împrejurările cărora, dincolo de orice amăgire demagogică, majoritatea poporului german a fost determinată să acorde încredere partidului nazist¹⁸.

Integrată în publicistica democrată românească interbelică, revista „Viața Românească” datorită idealurilor, intențiilor sale, definite mai mult sau mai puțin în anume programe orientative sau documente programatice nu a putut să ocolească această crudă realitate politică a perioadei dintre cele două războaie mondiale, care a fost național-socialismul german. *Viața Românească*, care în acel timp era una dintre cele mai valoroase publicații românești, dispunea de un colectiv de conducere și

¹⁴ Em. Bold, I. Ciupercă, *op. cit.*, p. 24.

¹⁵ *Ibidem*, p. 30.

¹⁶ *Ibidem*, p. 37.

¹⁷ *Ibidem*, p. 37.

¹⁸ *Ibidem*, p. 38.

colaboratori excepțional de bine pregătiți. Revista *Viața Românească* a inclus în paginile sale încă de la primele manifestări politice informații despre naziști, a făcut analize pertinente asupra acestui curent ideologic, căruia i-au fost deslușite cauzele și scopurile; au fost sesizate trăsăturile semnificative ale nazismului german, s-a luat atitudine și au fost înfierate actele de barbarie pe care naziștii le comiteau. Judecățile, opiniile emise în paginile „Vieții Românești” asupra nazismului au coincis și încă mai coincid în multe privințe cu analizele științifice ale literaturii istorice asupra aceluiași fenomen. Când nazismul a început să se impună în Germania, *Viața Românească* a încercat să descifreze rădăcinile acestui fenomen politic. Evaluările asupra nazismului n-au fost făcute numai pe baza observației cotidiene, ci, dimpotrivă, gazetarii respectivi au parcurs principalele manifestări programatice ale N.S.D.A.P.

Publicație prin excelență democrată, „cea dintâi revistă europeană la noi”¹⁹, militând pentru impunerea, apărarea adevăratelor valori umane, pentru conservarea lor, cu un suflu de largă respirație umanistă, *Viața Românească* a combătut nazismul încă de la primele sale manifestări politice. Revista se încadrează în curentul general antinazist al majorității publicațiilor românești interbelice. S-au publicat articole consistente, dense, de analiză despre nazism, despre fascism încă din 1930, adică tocmai atunci când Hitler susține o puternică luptă propagandistică pentru preluarea puterii: „Hitlerismul”, în *Viața Românească*, nr. 7-8, 1932, pp. 342-358 semnat de Radu Luca, „Lichidarea unui compromis”, în *Viața Românească*, București, 1932, nr. 3-4, pp. 351-354, „Dumping ideologic”, în *Viața Românească*, București, 1933, nr. 4, pp. 133-138, „Purificarea Germaniei”, în „*Viața Românească*”, 1933, București, nr. 5, pp. 213-214, semnat N. Tatu, „Germania, revoluție și rasism”, *Viața Românească*, București, 1933, nr. 5 sau „Câteva idei în jurul evoluției Apusului după război”, *Viața Românească*, București, 1932, nr. 1-2, pp. 144-164.

Viața Românească a sesizat caracterul bestial al nazismului: dușman al oricărui tip de civilizație umană. Printre cauzele care au favorizat ocuparea puterii de către Hitler, *Viața Românească* consideră criza economică, criză ce în Germania a cunoscut o deosebită intensitate²⁰. Datorită greutăților provocate de criza economică, naziștii printr-un rafinat și insistent „aparat propagandistic demagogic au reușit să câștige adeziunea unor grupuri sociale nu prea clar definite din punct de vedere ideologic”²¹. Așa se explică succesele electorale obținute de hitleriști în alegerile din 1932. Persistența crizei economice a făcut posibilă această victorie relativă a naziștilor, pentru că, remarca *Viața Românească*, „în timp de echilibru economic sunt imposibile de susținut agitațiile extremiste”²². Grava situație economică în care se afla Germania anilor '30 a permis *Viața Românească* să deslușească două alternative politice: în primul rând se crede că este posibilă ajungerea la putere a naziștilor, cu o condiție însă, așa cum se precizează, „ca centrul format din social-democrație și populiști să tempereze cele două extreme, în favoarea național-socialismului”²³. A doua soluție ar fi comunismul, datorită „mizeriei profunde a proletariatului german”²⁴, uriașului număr de șomeri existenți atunci în Germania.

Situația tensionată din Germania, remarcă *Viața Românească*, starea de spirit morbidă, agravate de „atmosfera încărcată” din perioada crizei, toate acestea au permis ca nazismul să prindă rădăcini, să realizeze o ascensiune spectaculoasă. Condițiile sociale dificile în cadrul cărora național-socialismul a putut ajunge la putere a înlesnit neîndoios tentativa partidului nazist de-a se prezenta în fața maselor ca purtător al „adevărutului socialism”. În realitate ceea ce naziștii înțelegeau prin socialism nu reprezenta o concepție globală a societății întemeiată pe o structură determinată a relațiilor de producție²⁵. Socialismul naziștilor nu era decât o formulă demagogică menită să ascundă de ochii maselor adevărata substanță naționalist-imperialistă a nazismului²⁶. În spatele paravanului denumit socialism „se profila identificarea socialiștilor cu soldații, a soldaților cu muncitorii, identificare ce era un preludiv al militarizării națiunii”. „Socialismul” germanic se vedește a fi o variantă a rasismului și naționalismului imperialist în scrierile lui Robert Ley, fondatorul „unei noi

¹⁹ Enzo Collotti, *op. cit.*, p. 24.

²⁰ Z. Omea, *Poporanismul*, Editura Minerva, București, 1972, p. 108; afirmația a făcut-o M. Sadoveanu într-o scrisoare către G. Ibrăileanu din 14 aprilie 1906.

²¹ *Viața Românească*, București, an XXIV, 1932, nr. 4, p. 133.

²² *Viața Românească*, București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 342.

²³ *Idem*, p. 343.

²⁴ *Idem*, p. 344.

²⁵ *Idem*.

²⁶ Enzo Collotti, *op. cit.*, p. 100.

etici a muncii" sintetizabilă în aforisme de genul acesta: muncitorul, soldatul, artistul sunt, în definitiv, unul și același lucru. Ei sunt condiționați de rasa lor. De armonia sângelui lor²⁷.

Nazismul, remarcă *Viața Românească*, este demagogic. Cuvântul socialism a fost adăugat „din abilitate demagogică la cuvântul național pentru a coopta speranțele și a da iluzia unui viitor, nu a unei întoarceri spre trecut”²⁸.

Masele germane pauperizate au ajuns la o mentalitate anticapitalistă din care s-a putut desprinde acest socialism²⁹; socialismul lui Hitler e un socialism anticomunist, este o doctrină degajată de orice spirit științific sau raționalist. Socialismul germanic e un socialism de dreapta, juxtapus naționalismului exacerbat³⁰.

În socialismul germanic accentul cade pe național și, de aceea, subliniază *Viața Românească*, „este imposibilă teoretic o asemenea asociație de termeni”³¹, național-socialismul constă în raporturi de exclusivitate cu sine însuși din punct de vedere conceptual și practic³². Intensitatea psihozei naziste la 1932 se datorează și prin renașterea unor curente ideologice vechi de nuanță gobinistă, nietzscheană, grefate pe un fundal spiritual propice. Datorită acestui fapt, remarcă *Viața Românească*, primejdia devine foarte mare, pentru că nazismul nu are pretenția de a fi numai o doctrină politică, ci are pretenția de a fi și o concepție despre lume. Când în a doua parte a anului 1932 naziștii au suferit un recul puternic, *Viața Românească* remarcă că Hitler e depășit în partid (N.S.D.A.P. n. G. M.) de oculta militară Von Schleicher-Hammerstein care îl utilizează în scopul lor. *Viața Românească* integrează național-socialismul în ansamblul de evenimente produse după primul război mondial: „naționaliștii germani doresc o revoluție germană-revoluția din 1918 e considerată ca o parodie înscenată de social-democrația negermană - al treilea Reich va repara compromisul inaugurat „de criminalii din 1918”. Tineretul german naționalist amplifică această obsesie de revanșă, de criză, de agitare clandestină³³... tineretul naționalist german cu înclinație pentru viața simplă și pentru radicalism politic manifestă aversiune pentru valorile tradiționale³⁴. Pacifismul e considerat ca un produs al internaționalei capitaliste, Societatea Națiunilor e tratată ca o simplă întreprindere capitalistă, dublată de o ocultă finanță evreiască³⁵. Concepția politică a Germaniei tinere, remarcă revista, „evită o justificare raționalistă, reducându-se la o politică de intuiționism politic. Rațiunea e înlocuită prin fanatism și instinct individual fiind un instrument în serviciul colectivității”³⁶.

Sorginta nazismului, locul său de baștină, remarcă revista, *Viața Românească* este Tratatul de la Versailles. Național-socialismul nu e decât „o transpunere în domeniul politic a mentalității maselor germane; masele germane au fost cooptate și au venit în întâmpinarea doctrinei politice”³⁷. Nazismul are la bază o acțiune spontană, căreia i s-a suprapus mai târziu o justificare ideologică. Acțiunea „a premers teoriei politice ca și-n cazul fascismului italian”³⁸.

Așa cum s-a notat mai sus, revista *Viața Românească*, consideră ascensiunea nazismului ca un rezultat și al gravei crize economice din 1929 - 1933. În timpul crizei poporul german cunoaște o cumplită înrăutățire a condițiilor sale de existență. Datorită acestei realități dezastruoase, masele germane acceptă salvarea din orice parte ar veni și nimic nu li se pare exagerat. Situația Germaniei în timpul crizei, subliniază *Viața Românească*, „era grea, numărul șomerilor a crescut mult. Peste 60% erau studenți proveniți din rândul micii burghezii... acestor studenți, Hitler le promitea expulzarea evreilor în Palestina, cum promitea și părinților lor expulzarea micilor neguștori de origine evreiască”³⁹. Folosindu-se de criză cu un arsenal propagandistic bine pus la punct, afișând un naționalism furibund ce va cuceri o largă audiență, stăpân pe o demagogie fără scrupule, național-

²⁷ *Ibidem*, p. 101.

²⁸ *Ibidem*, p. 102.

²⁹ *Viața Românească*, București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 349.

³⁰ *Idem*.

³¹ *Idem*, p. 350.

³² *Idem*, p. 351.

³³ *Idem*, p. 342.

³⁴ *Idem*, p. 343.

³⁵ *Idem*, p. 344.

³⁶ *Idem*.

³⁷ *Idem*.

³⁸ *Idem*.

³⁹ *Idem*.

socialiștii obțin succese deosebite în alegerile din 1932 când vor ajunge prima forță politică în Germania⁴⁰.

Societatea germană a anilor '30, observă *Viața Românească*, „are înclinații spre simplitate și radicalism politic, manifestă aversiune față de valorile tradiționale”⁴¹. Liberalismul și democratismul, subliniază revista, ar fi fost discreditate datorită incapacității partidelor politice burgheze tradiționale⁴². Și din acest motiv, naziștii vor folosi în propaganda lor ca mijloace de a capta atenția și a câștiga adeziunea maselor populare, antidemocratismul și antiliberalismul (sinonim cu antipacifismul). De asemenea, *Viața Românească* mai sesizează „caracterul violent antimarxist al național-socialismului, concepțiile diametral opuse ale celor două ideologii”⁴³. În fața pretențiilor nazismului de a se prezenta în ochii lumii ca exponent al adevăratului socialism, *Viața Românească* explică cititorilor ei că „socialismul științific conține un punct de vedere mai mult economic, pe când nazismul se bazează în primul rând pe o preocupare politică, fenomenul economic neavând un caracter central”⁴⁴. Se relevă, în continuare, că „național-socialismul prevede în programul său respectarea proprietății individuale or socialismul autentic presupune existența proprietății obștești în primul rând, pe lângă celelalte forme de proprietate”⁴⁵. Așadar, conchide *Viața Românească*, „așa-zisul socialism germanic este un antimarxism feroce și o reacție brutală împotriva materialismului istoric. Marx susținea prioritatea economicului în istorie, în complexul social, național-socialismul afirmă contrariul, ritmul social începe cu spiritualul și politicul, viața economică nefiind decât o prelungire a unor necesități psihobiologice”⁴⁶. Astfel că „în tot ce se face în Germania se evită o justificare rațională”⁴⁷, rațiunea fiind înlocuită prin fanatism și instinct⁴⁸. În programul economic al partidului nazist există, după cum definește *Viața Românească*, „o vagă și improbabilă nuanță anticapitalistă”⁴⁹; această nuanță anticapitalistă din programul economic al N.S.D.A.P.-ului ar fi determinată de antidemocratismul nazismului și de abilitatea sa demagogică; muncitorii germani exasperați de șomajul prelungit, reduși la un standard de viață minim își explică sărăcia prin defectele funcționării ale industriei capitaliste⁵⁰. Tocmai de această situație s-au folosit naziștii care au agitat două doctrine „ademenitoare pentru cei de jos: naționalismul și socialismul”. *Viața Românească* este sceptică în privința caracterului verosimil unor asemenea obiective economice pentru că „anticapitalismul acestui partid e ceva aparent”⁵¹. La aceasta contribuie și faptul că naziștii sunt dușmanii comuniștilor și social-democraților. Anticapitalismul nazist ar fi determinat din rațiuni propagandistice căci naziștii primesc ajutor financiar substanțial de la marii finanțatori capitaliști: Krupp, Thyssen, Bechstein ș.a.⁵².

Naționalismul german preconizează o imediată autarhizare a economiei naționale, iar prin antisemitism dorește o emancipare de finanța mondială⁵³. Individualismul capitalist, remarcă *Viața Românească*, „în cazul că naziștii vor accede la putere va fi înlocuit printr-un colectivism naționalist, orice întreprindere individuală fiind pusă în serviciul statului, a colectivității”⁵⁴. Statul ca întreprinzător va dirija economia națională prin administrație economică pentru a se realiza o repartitie echitabilă a averilor, a bunurilor. Economiiștii naziști, inserează *Viața Românească*, „vor duce o luptă contra cametei, a cărei robie va fi înlăturată printr-o deplasare a resurselor de credit de la capitaliștii particulari la stat, în acest scop băncile vor fi naționalizate, bursa va fi simplificată prin înlăturarea complicatelor mecanisme financiare existente. În vederea protejării industriei, comerțului presupune revista, „statul nazist va adopta un protecționism vama riguros, contingentându-se importul, intensificând exportul”⁵⁵. Vânzarea va fi complet raționalizată, desfacerea mărfurilor se va face sub

⁴⁰ Idem

⁴¹ *Viața Românească*. București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 344.

⁴² Idem.

⁴³ Idem.

⁴⁴ Idem, p. 346.

⁴⁵ Idem.

⁴⁶ Idem.

⁴⁷ Idem.

⁴⁸ Jacques Delarue, *Istoria Gestapoului*. Editura Politică, București, p. 12.

⁴⁹ *Viața Românească*. București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 347.

⁵⁰ Idem.

⁵¹ Idem.

⁵² Idem, p. 357.

⁵³ Idem.

⁵⁴ Idem.

⁵⁵ Idem, p. 358.

controlul organelor statului. Investițiile de capital se vor face numai în ramurile de producție permise și încurajate de stat⁵⁶.

Concepția monetară a N.S.D.A.P.-ului, crede *Viața Românească*, că e originală; în ce constă originalitatea: Național-socialiștii doresc inflație pentru a se putea înlătura mai ușor etalonul aur, instrument de dominare a finanțelor mondiale speculante⁵⁷. Moneda ar urma să fie o simplă hârtie convențională fără bază în stocul de aur; se urmărește înlocuirea mărcii cu bonuri emise de stat și aceasta nu în limita stocului de devize al băncii de emisiune, ci în limita necesității de circulație a mărfurilor. Fiecare consumator, se subliniază, va obține aceste bonuri de schimb sau de consum în limita muncii depuse.

Nazismul, conchide *Viața Românească*, vrea să înlătore brutal economia liberă de piață; acest naționalism excesiv autarhic urmărește exagerarea raționalizării. Naziștii, continuă *Viața Românească*, „afirmă că proprietatea trebuie să fie o funcție socială și că munca omului trebuie să servească intereselor statului; deoarece nu se pune problema opțiunii, regimul forțat de muncă este legiferat, de altfel cu scopuri definite în perspectivă”⁵⁸. Programul juridic al N.S.D.A.P.-ului ar mai conține și necesitatea modificării dreptului succesoral în sensul participării statului la împărțire. Proprietatea privată, însă, trebuie protejată legal atunci când are la bază un principiu moral⁵⁹, statul emițând în această direcție o legislație menită să apere familia, femeia, bătrânii, copiii. Oricum, remarcă *Viața Românească*, problema se pune așa: „câtă sinceritate există la acest uriaș partid de masă sau totul e o mare farsă”⁶⁰. Anticapitalismul lui Hitler e doar de fațadă căci, subliniază *Viața Românească*, când naziștii vor prelua puterea „prima concesie pe care o va face N.S.D.A.P. va fi aceea față de capitalism și aceasta pentru că dorind să înlătore tot ce s-a creat până acum, național-socialismul nu are ce așeza în loc, alunecând sigur în politica unui capitalism monopolist de stat”⁶¹. Previțiunea revistei s-a dovedit a fi adevărată. Ajuns la putere cu ajutorul hotărâtor al mării industriei și finanțe, N.S.D.A.P. s-a grăbit să spulbere din programul său economic și politic anticapitalismul. Astfel că din programul nazist din 1920 n-a mai rămas decât un principiu - „interesul public prevalează asupra interesului privat suficient de generic pentru a putea fi umplut cu orice conținut și pentru a putea fi aplicat în slujba oricărui obiectiv”⁶².

Manifestările politice precum și documentele programatice elaborate și publicate de național-socialiști au permis revistei *Viața Românească* să sesizeze esența acestui curent politic, obiectivele sale de moment și de perspectivă să-i distingă spiritul revanșard, agresivitatea războinică.

Pe lângă antipacifismul și antidemocratismul notorii ale național-socialismului, revista *Viața Românească* deslușește anumite principii teoretice care definesc natura nazismului.

Naționalismul e considerat trăsătură pregnantă, definitorie. Național-socialismul, observă revista, e diferit de cel clasic, nu e un naționalism democratic, ci are o bază antidemocratică, e un conservatorism, un exclusivism rasial⁶³. Naționalismul german s-a deplasat de la stânga la dreapta - ceea ce susținea vechiul naționalism „era un regim de libertate constituțională - naționalismul german luptă împotriva acesteia. Nazismul vrea dictatură - renunță la parlamentarism - imputându-i acestuia „incompetență, discontinuitate, diluare a responsabilității”⁶⁴. La baza acestui naționalism se întrevede „un intuiționism social, un misticism universalist, un iraționalism reacționar ce preconizează supremația colectivului asupra individului”⁶⁵. Naționalismul german aduce și preocupări economice - naționalismul vechi era mai mult de natură politică - pentru că, observă revista, „atunci evenimentele politice dominau pe cele economice”⁶⁶. Prin aceste particularități naționalismul naziștilor are un profund caracter retrograd, reacționar.

Rasismul este considerat de revista *Viața Românească* ca un element inseparabil doctrinei politice naziste. Rasismul este pentru naziști întrevăzut „ca o superioritate a rasei ariene, iar în cadrul

⁵⁶ Idem.

⁵⁷ Idem.

⁵⁸ Idem, p. 355.

⁵⁹ Idem.

⁶⁰ Idem.

⁶¹ *Viața Românească*. București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 343.

⁶² Enzo Colloti, *op. cit.*, p. 104.

⁶³ *Viața Românească*. București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 344.

⁶⁴ Idem.

⁶⁵ Idem.

⁶⁶ Idem.

ei, a ramurii germanice nordice și, totodată, ca o condamnare irevocabilă a rasei evreiești⁶⁷. Doctrina național-socialistă dezvoltă tema rasistă a lui H. St. Chamberlain și Gobineau („omul nu se trage din maimuță, dar se îndreaptă cu pași repezi spre ea”). De asemenea, în rasismul german *Viața Românească* observă condamnarea conținutului concepției juridico-socială burgheze⁶⁸. Rasismul naționalist german pretinde că a venit timpul ca „rasa germană să-și impună spiritul său neuzat. Numai spiritul germanic mai poate regenera Europa obosită”⁶⁹. În rasismul nazist mai sunt deslușite reminiscențe nietzscheene: încrederea orbă în intervenția salutară a forței în viața politică nu e decât o aplicare a ideilor lui Nietzsche.

Antisemitismul feroce al naziștilor, subliniază *Viața Românească*, are o pretinsă justificare economică. Noțiunile de rasă și națiune se contopesc la naziști. Ideea de naționalism e considerată ca o „abstracțiune inoperantă și periculoasă, inventată de un trust capitalist iudaic. Numai noțiunea de popor, rasă, națiune au un conținut real”⁷⁰. Doctrina național-socialistă afirmă că adevăratul conținut al noțiunii de rasă trebuie căutate într-o realitate psiho-biologică: „națiunea și rasa sunt considerate rezultatele unei unități spirituale”⁷¹. Teoria rasistă a naziștilor, lipsită de orice caracter științific slujea exclusiv scopului de a da o justificare obiectivelor agresive ale imperialismului german, pretențiilor sale de dominația mondială. În numele acestei teorii se viza exterminarea așa numitelor rase inferioare punându-le la munci istovitoare sau procedând cu calcul rece, și în mod sistematic, la uciderea lor prin alte mijloace. Nazismul are ca obiectiv exterminarea a numeroase colectivități umane de la slavi și țigani, până la evrei⁷².

Prin impunerea obsesivă a acestei teorii, naziștii „cer lichidarea imediată a sistemului de tratate de pace de la Versailles și pretind necesitatea unei hegemonii germane în Europa”⁷³. Tocmai prin rasism și iraționalism, conchide revista *Viața Românească*, „rasa germană vrea să-și afirme superioritatea și acest lucru nu poate fi realizat decât prin forță și război”⁷⁴.

O altă componentă importantă a ideologiei naziste, în viziunea *Viața Românească*, ar fi idealismul apărut ca un rezultat al luptei împotriva materialismului. Estimarea cantitativă a valorilor, tendințele de mecanizare ale vieții sunt înlocuite printr-o acceptare a unor valori ideale, de mistificare a realității⁷⁵. Agitarea fanatică a revoluției, de către naziști „e o speculare a unor atitudini de disperare. Realismul raționalist e înlocuit cu un utopism brutal pentru că tineretul german a fost educat într-o atmosferă de mistificare a istoriei”⁷⁶. Strâns legat de idealism și naționalism, revista crede a fi iraționalismul, ca trăsătură de bază a nazismului. Iraționalismul se află dedesubtul idealismului intelectual. Naționalismul iraționalist se bazează pe mitul națiunii: „individul e destinat unei socializări integrale, e încătușat printr-un cult al masei. Acțiunea politică nu trebuie să aibă un suport rațional, ci numai o simplă impulsivitate, o voință de putere”⁷⁷. Masele germane pauperizate manifestă un răsplat voluntarism politic. Național-socialiștii idealizează trecutul; în acest sens semnificativă e reparația concepției politice „spiritul națiunii” asupra unui cult al poporului. Noul mit al națiunii, inserează *Viața Românească*, „nu e decât o reminiscență a istorismului romantic german; național-socialiștii reactualizează pe Fichte, Schelling, Adam Müller considerați gânditori reprezentativi ai spiritului german autentic”⁷⁸. Această mentalitate, insuflată maselor germane, poate duce la o totală răsturnare a valorilor în lumea occidentală⁷⁹. Așadar, proslăvirea irațiunii în tot ce se face în Germania⁸⁰ va determina ca „cel mai mare popor din istorie”⁸¹ să mai făptuiască încă, fără remușcări sau teamă de consecințe, multe atrocități. *Viața Românească* apreciază că în viziunea naziștilor „individualismul raționalist e înlocuit printr-un universalism, în sensul de totalitate socială, care primează în fața

⁶⁷ Idem, p. 345.

⁶⁸ *Viața Românească*. București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 348.

⁶⁹ Idem.

⁷⁰ Idem.

⁷¹ Idem, p. 349.

⁷² Enzo Collotti, *op. cit.*, p. 148.

⁷³ *Viața Românească*. București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 348.

⁷⁴ Idem.

⁷⁵ Idem, p. 344.

⁷⁶ Idem, p. 345.

⁷⁷ Idem.

⁷⁸ Idem, p. 346.

⁷⁹ Jacques Delarue, *op. cit.*, p. 111.

⁸⁰ *Viața Românească*. București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 346.

⁸¹ Georges Clemenceau, *Măreția și mizeriile unei victorii*. Editura Cartea Românească, București, 1929, p. 329.

individualului⁸². Statul nu e numai o sumă de indivizi, ci o sinteză dominantă. Acțiunile individuale trebuie limitate spre a converge spre un scop social unitar, „binele general” care e legea supremă⁸³; astfel că „în raportul universal-individual e o necesitate doctrinară pentru a justifica național-socialismul dictatorial”⁸⁴.

După preluarea puterii în Germania de naziști, revista *Viața Românească* va lua atitudini și mai tranșante împotriva național-socialismului. Instaurarea dictaturii a lui Hitler, subliniază *Viața Românească*, a fost posibilă „datorită spaimii burgheziei germane în fața revoluției de stânga și ca o prevenire brutală a mișcării marxiste”⁸⁵. Cu toate acestea, „cea mai puternică opoziție o face noului regim, stânga comunistă care suferă o cumplită reprimore”⁸⁶. Prin aducerea lui Hitler la putere „a apărut cel mai amenințător focar de război în plin centrul Europei”⁸⁷. Instaurarea nazismului în Germania a însemnat o amenințare și pentru statele mici și mijlocii din centrul și sud-estul Europei⁸⁸. Noul regim politic din Germania „a pus capăt unei istorii spirituale sărind peste tot ce era dobândit pe ogorul culturii germane”⁸⁹. Climatul de teroare instituit după 30 ianuarie 1933, samavolnicia comise asupra adversarilor regimului au radicalizat caracterul antinazist al revistei *Viața Românească*. Astfel, subliniază revista, „noul regim politic din Germania împrășteie nori grei, prevestitori de viitoare furtuni sociale”⁹⁰, el fiind comparat cu o „revoluție neroniană”⁹¹. Regimul nazist este comparat cu alte revoluții, (revoluția franceză, revoluția bolșevică), care au încercat să - și impună un program, o doctrină, o idee. Între național-socialism și celelalte revoluții, consemnează publicația bucureșteană, sunt deosebiri structurale: „în numele cărei idei, cărei concepții vrea național-socialismul nimicirea adversarilor? Național-socialismul nu este o concepție de organizare socială, o doctrină politică, un limbaj program economic; național-socialismul este o stare de spirit, o psihoză internă cristalizată în exasperările provocate de o iremediabilă criză economică a sistemului capitalist”⁹². Național-socialismul mai este văzut ca „un haos ideologic”⁹³ și a accepta termenul de revoluție pentru nazism înseamnă „a compromite sensul noțiunii”⁹⁴.

Arestarea adversarilor politici, interzicerea ziarelor opoziției, dizolvarea sindicatelor, expulzarea străinilor, purificarea culturii se fac pentru a stârpi marxismul⁹⁵. Tot ce este evreu a fost asimilat marxismului, astfel că „oameni geniali precum A. Einstein, Th. Mann, Max Reinhardt au luat calea exilului. Reichul n-are nevoie de lumina intelectualilor”⁹⁶. Arderea cărților ca semn de răzbunare și „purificare”, căci „toate cărțile străine au infectat spiritul teutonic”, este considerată „drept cea mai mare rușine a istoriei contemporane”⁹⁷. Autodafeul de la Berlin din 10 mai 1933, organizat în regia lui J. Goebbels, este comparat cu incendierea bibliotecii din Alexandria⁹⁸.

Acest act de răfuială cu cultura străină sau semită, fuga din Germania a unor valori culturale excepționale precum Th. Mann, H. St. Zweig, E. M. Remarque, înseamnă că „Wotan se trezește din profunzimile ancestrale, sumbru ca-n mitologie”⁹⁹.

Se poate lesne observa din rândurile de mai sus că evenimentele din Germania anilor '30 au fost interpretate de revista *Viața Românească* în sens corect. Astfel, *Viața Românească*, a reflectat puternica îngrijorare care a cuprins opinia publică românească înainte și după preluarea puterii de naziști; a dezvăluit caracterul sângeros a dictaturii lui Hitler, ca și demagogia deșănțată a regimului nazist.

⁸² *Viața Românească*. București, an XXIV, 1932, nr. 7-8, p. 346.

⁸³ Idem.

⁸⁴ Idem.

⁸⁵ *Viața Românească*. București, an XXV, 1933, nr. 4, p. 133.

⁸⁶ *Viața Românească*. București, an XXV, 1933, nr. 5, p. 136.

⁸⁷ Em. Bold, I. Ciupercă, *op. cit.*, p. 61.

⁸⁸ Idem, p. 62.

⁸⁹ *Viața Românească*. București, an XXV, 1933, nr. 5, p. 225.

⁹⁰ Idem, p. 213.

⁹¹ Idem.

⁹² Idem.

⁹³ Idem.

⁹⁴ Idem.

⁹⁵ Idem.

⁹⁶ Idem, p. 214.

⁹⁷ Idem.

⁹⁸ Idem.

⁹⁹ Idem.

Coloanele revistei *Viața Românească*, ca și a altor publicații, „conțin pagini memorabile ale luptei opiniei publice contra fascismului, contra pregătirilor de război, contra războiului, contra măsurilor antidemocratice luate de Hitler scot în evidență puternicul curent antifascist din numeroase țări ale lumii, inclusiv România”¹⁰⁰.

Nazismul, așa cum este prezentat de *Viața Românească* cu manifestările sale în plan politic, social, economic, cultural nu a fost altceva decât continuarea conceptului expansionist de mare putere al imperiului wilhelmian, concept preluat de cercurile militariste și naziste existente în timpul Republicii de la Weimar și pus în practică în formele cele mai aberante, de cel de-al treilea Reich, condus de Adolf Hitler.

Este știut că războiul început la 1 septembrie 1939 și terminat la 9 mai 1945 cu capitularea necondiționată a Germaniei în fața coaliției Națiunilor Unite a adus omenirii suferințe inimaginabile. Rezultatul războiului provocat de Hitler a fost mai mult decât dezastruos. Mii de localități au fost distruse, milioane de ființe omenești nevinovate au fost ucise bestial în lagărele morții, zeci de milioane de soldați, mai ales tineri, au căzut pe front¹⁰¹. Regimul național-socialist a adus prăbușirea Germaniei, iar germanii rămași în viață și-au dat seama că „un regim politic clădit pe dictatură, demagogie, ură, teroare nu poate dăinui”¹⁰².

THE NAZISM REFLECTED IN THE *VIAȚA ROMÂNEASCĂ* MAGAZINE'S PAGES, BETWEEN 1929 - 1933 (Summary)

The columns of the *Viața Românească* (Romanian Life) magazine and of the other publications, "contains memorable pages about the public opinion's struggle against the fascism, against the preparations for war, against the war itself, against the anti-democratic measures taken by Hitler, and highlights the strong anti-fascist current opinion from many countries of the world including Romania "

The Nazism, as shown by the *Viața Românească* magazine with its effect in the political, social, economic, and cultural areas , it was just the continuation of the expansionary concept of the wilhelmian empire, which was poached by the military and Nazi groups of the Weimar Republic and applied by the Third Reich.

¹⁰⁰ Em. Bold, I. Ciupercă. *op. cit.*, pp. 8-9.

¹⁰¹ Idem, p. 9

¹⁰² Idem, p. 10.